

VAŽNOST PRVE KERIGME ZA CRKVU I DRUŠTVO DANAS

Drago TUKARA

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, p.p. 54, 31 400 Đakovo
drago.tukara@gmail.com

Sažetak

U vremenu u kojem se sve više promišlja o novoj evangelizaciji autor ovog članka smjera prema počecima Crkve i prema prvoj kerigmi, čiji smisao i važnost predstavlja u tri dijela. U prvom dijelu predstavljen je kontekst u kojem se našlo prvo kršćanstvo koje je s naporom pronosilo 'uspomene apostola'. Inkulturacija započinje propovijedanjem s kojim dolazi novi zaokret. Prvi kršćanin je možda više nego ijedan drugi poslije uložio napora u naviještanje kerigme: pratio ga je nedostatak slobode, nedostatak članova, nedostatak strogo teološke formacije, nedostatak podrške društva, nedostatak komunikacijskih sredstava. Kerigmatski napor prve Crkve praćen je nedostatcima, ali je obilovao Duhom i svjedočanstvom vjere u ono što se teško riječima moglo sročiti i definirati. U drugom dijelu autor prati naviještanje 'uspomena apostola' ili evanđelja od dijaloga do *Creda*. Dijalog sa svijetom vode hrabri kršćani, apostolski oci, apologeti, crkveni oci općenito. Posebno je stavljen naglasak na apologete koji otvaranju dijalog s neistomišljenicima i protivnicima. Mnogi su se od njih našli na tvrdom terenu koji je trebalo obraditi s velikim naporom, osobnim nadahnućem i hrabrošću. Imali su bezbroj sugovornika među Židovima, poganima, kršćanima i hereticima. Kao plod napornog i dugotrajnog dijalogiziranja uslijedilo je službeno definiranje navještenog sadržaja vjere koje se oblikovalo u formu *Vjeronavanja*. U trećem dijelu autor ističe krajnji cilj kerigme, a to je obnova Crkve i društva. Obnova se postiže preko obraćenja kao novog načina života u odnosu prema Bogu i ljudima. Ono zahvaća čitavu osobu i praćeno je Božjim djelovanjem. U tom dijelu stavljen je naglasak i na karitativnu dimenziju Crkve koja uporište za tu dimenziju pronalazi u euharistijskom zajedništvu.

Ključne riječi: Trojstvo, Crkva, kerigma, dijalog, *Credo*, obraćenje, spasenje.

Uvod

Danas vlada određena zabrinutost zbog gubitka povjerenja u Crkvu koje je narušeno različitim oblicima skandala unutar same Crkve, a onda i unutar samog društva. Zabrinutost je vidljiva i u traženju pravog puta i pravog načina djelovanja da se izađe iz tog problema. Kao posljedica nameće se pitanje na koga se treba osloniti, što činiti da se postigne čvrsta i autentična vjera kod vjernika, na koji način vratiti pouzdanje u Duha Svetog kao božansku snagu koja obnavlja lice zemlje i koja pohađa samu Crkvu? Svaka kriza zahtijeva od Crkve uvijek novo promišljanje o samoj sebi, o načinu i putu evangeliziranja čovjeka i društva na kojem je bezbroj prepreka.

U kontekstu postavljene teze govoriti o prvoj kerigmi znači pitati se kolika je njezina vrijednost za današnju Crkvu i društvo. Ili, koliko je važno vratiti se na začetke prve kerigme. Situacija sadašnje Crkve i društva očito požuruje govor o prvoj kerigmi, a razloge hitnosti valja tražiti u sve većim i bržim promjenama unutar same Crkve i svijeta.

Današnja Crkva nije zaboravila sakupljenu baštinu apostola i tradicije, ali to ne znači da se ne treba propitivati s kojim dijelom stečene baštine nije zadovoljna, s kojim sadržajem kerigme ne ispunjava svoje temeljno poslanje i time ne daje zadovoljavajući odgovor vremenu. Štoviše, treba propitivati koje su najkritičnije točke kerigmatskog sadržaja. Čini se da nije problem u kerigmatskom sadržaju u cjelini, nego njegovim pojedinim dijelovima. Neproporcionalnost prati naviještanje jer se događa da se iz cjelokupnog sadržaja vjere izvlači i naviješta ono što je 'prihvatljivo' svijetu i društvu, dok drugi sadržaji ostaju nedovoljno artikulirani.

Važno je obnoviti uspomene apostola, odnosno ono što je sv. Pavao pisao Korinćanima da im dozove u pamet evanđelje koje im je navijestio, koje su primili, u kome žive i po kojem se spašavaju (usp. 1 Kor 15,1-2). Za današnje vrijeme doista je važno obuhvatiti cjelovitost kerigmatskog sadržaja, sagledati ga u cjelini, ne ispuštati iz vida pojedine njegove dijelove, koliko god to vrijeme bilo 'nezgodno' za Crkvu i za društvo. Iskustvo prvih apostola nimalo nije siromašno, ono je bogato nezgodnim trenucima kao što su nerazumijevanje i odbijanje slušatelja, osobna okovanost i umiranje navjestitelja, sve poradi Krista. A najzgodniji i najsretniji trenuci proživljeni su poradi Krista.

Vrijedno je kazati da kerigma obuhvaća važne sadržaje kršćanske vjere kao i to da je ona i radosna vijest. Ona u svojem poimanju uključuje nauk vjere sadržan u *Vjeronanju*, ali i način naviještanja toga sadržaja. Sama su evanđelja u prvoj Crkvi bila prihvaćana kao kerigma, kao jedan oblik kate-

heze, kao sastavni dio liturgijskih tekstova. Kerigma je po svojem sadržaju i načinu uvijek vodila prema spasenju, a od vjernika je zahtijevala autentično življenje vjere.

U čemu bi se sastojala važnost prve kerigme u obnovi današnjega vremena. Prije svega u isticanju i naučavanju sadržaja kerigme iz vremena prve Crkve koji je važan za spasenje, i s druge strane, u ponudi svjedočanstva pojedinih crkvenih pisaca o autentičnom svjedočanstvu vjere u Krista i vjere u djelovanje Duha Svetog. To želimo istaknuti, ali isto tako na neposredan način doprinijeti 'staro-novoj' kerigmi, koja je potrebna za evangelizaciju današnje Crkve i društva, dok time ispuštamo iz rasprave kako navještavati danas. Dakle, krećemo sa stajališta davanja prikaza prve kerigme i na taj način obnavljamo njezinu važnost i istodobno aktualiziramo njezinu vrijednost i za današnje vrijeme. Iz toga što slijedi može se iščitati jedan od mogućih odgovora na postavljenu tezu.

1. Kontekst nastajanja kršćanske kerigme

Za evanđelja koja danas posjedujemo sv. Justin je rekao da su ona 'uspomene apostola'. Apostoli i prva Crkva, crkveni oci, sakupili su baštinu i oporučno ju ostavili, uz neprekinuto obećanje da se sakupljena baština njeguje i prenosi. Pred odgovornošću stoji čitava zajednica, ali za naviještanje je uglavnom na snazi bio individualan pristup, koji je svakom kršćaninu moguć u susretu s drugima u svagdanjem životu.¹

Pojmom *kerigme* u Novom zavjetu podrazumijeva bilo sadržaj poruke bilo sam čin naviještanja. Kerigma nije samo ona bit evanđelja nego uključuje i čitavu prvu kršćansku zajednicu. Ona je sadržaj-evanđelje, čin naviještanja i zajednica vjernika. Ne ulazeći u oblike kerigme koji se pripisuju sv. Petru ili sv. Pavlu, važno je pripomenuti da je njihovo naviještanje poznato preko novozavjetnih spisa. Kolijevka kerigme je judeokršćanska zajednica koja je iznjedrila prve svjedoke i navjestitelje uskrsnuća. A uskrsnuće je završna faza Isusova zemaljskog života kojoj je prethodio zemaljski život od utjelovljenja pa do križa. Nije manjkalo, ili bolje rečeno, bilo je dovoljno Duhom nadahnutih ljudi koji su poput Pavla, Petra, i drugih, kao i crkvenih otaca, postali izabranici i sluge evanđelja, čiji je sadržaj Isus Krist. Prvi kršćani koji su naviještali kerigmu u svojem kraju bili su misionari ponajprije samih sebe. Biti misionar samom sebi značilo je napuštati svoja dotadašnja razmišljanja, planiranja, oče-

¹ Usp. Adalbert G. HAMMAN, *Svagdašnji život prvih kršćana*, Zagreb, 1983., 57.

kivanja i dopustiti da se u osobi rodi jedan novi oblik života ucijepljen u uskrsnuću Kristovu.

U kontekst nastajanja kršćanske kerigme svakako ulazi i Stari zavjet. Gledano s teološkog i soteriološkog aspekta čitava starozavjetna stvarnost upućuje na povijesno spasenjsko vrijeme koje prethodi novozavjetnoj kerigmi. To je vrijeme, s gledišta novozavjetnog vremena, obavijeno sjenom ili tajnom božanskog djelovanja, ali ono je kao takvo nepoznato i sakriveno, te se otkriva u novozavjetnoj kerigmi. U širem kontekstu čitava je stvarnost Starog zavjeta tajanstvena, sakrivena, nepoznata, 'neželjena', ali svoj smisao i dublje značenje pronalazi u opsegu naviještanja. Toj starozavjetnoj povijesti spasenja nije se pristupalo parcijalno ili selektivno, nego je novozavjetna kerigma izvivala iz starozavjetne.

Zasigurno je postojala poteškoća za navjestitelje 'neprihvatljivih' tema za kršćansko doba. Kada se promatra širi kontekst čitave povijesti spasenja, Bog je uvijek bio odgovoran za čovjeka. I onda kada je čovjek pokazivao svoju dobru stranu života On se brinuo za njega, ali i onda kada je čovjek pokazivao svoju grešnu stranu Bog se za njega brinuo na pravedan način. Tako se u cjelovitost kršćanske kerigme trebao uključiti Bog sudac i Bog milosrdan.

Prisjetimo se Petrova navještaja Boga: on je Bog koji nije poštedio ni anđela kada je sagriješio, nije poštedio ni stari svijet, nije poštedio ni Sodomu i Gomoru, kaznio je razvratno življenje. Ali isto tako on naviješta Boga koji je i bezbožnike iz napasti izbavio, Nou izbavio, a nepravednike za dan Suda sačuvao (usp. 2 Pt 2,1-9).

S jedne strane je čovjekova dobrota i Božja ljubav, a s druge strane je čovjekova grešna i loša strana života i Božja pravedna osuda. Doista je hrabrost govoriti ili naviještati o 'Adamovoj golotinji i Evinu napastovanju' i tu čovjekovu stvarnost (golotinju – grešnost) dovoditi u realan odnos s Bogom koji proziva čovjeka i udaljuje od sebe. Kerigma uključuje cjelovit govor o cjelovitom čovjeku i cjelovitom Bogu.

2. Put kerigme od dijaloga do *Creda*

Vrijeme prve Crkve bogato je hrabrim kršćanima, apostolskim ocima, apologetima, crkvenim ocima općenito. Posebno su nam privlačni i interesantni apologeti koji otvaranju dijalog s neistomišljenicima i protivnicima. Mnogi su se od njih našli na tvrdom terenu koji je trebalo obraditi s velikim naporom, nadahnućem i hrabrošću. Imali su bezbroj sugovornika među Židovima, poganima, kršćanima i hereticima. Svi su ti sugovornici imali svoju tradiciju: nacionalnu, kulturološku, političku, intelektualnu i naslijeđene uspomene.

Nitko nije pokazivao naklonost prema Crkvi, ni Rimsko Carstvo, ni pogani, ni Židovi, ni bilo koja druga hereza ili zajednica, a prema svima njima Crkva se morala definirati i odrediti. Težiti prema zajedništvu, a doživljavati odbijanje bilo kakve mogućnosti za zajedništvom – dodatni je napor za kršćanina.

Dijalog je vrlo raširen u klasičnoj literaturi, ali je isto tako imao privilegirano mjesto u evangelizaciji kod kršćana. Kršćanski autori referirali su se na dijaloge iz poganske literature posebno kada su osjetili potrebu stvaranja filozofsko-kršćanskog dijaloga. Dijalog se pojavljuje kao oblik naviještanja kršćanskih istina, on je u službi evangelizacije. Kršćanski pisci u susretu i komunikaciji s drugima iznose svoja stajališta i stajališta predaje i Svetog pisma koja se odnose na mnoga životna područja. Oni su navjestitelji Božje stvarnosti prije stvaranja (preegzistentna kerigma), navjestitelji Božjeg djelovanja u povijesti (povijesna kerigma) i navjestitelji budućih stvarnosti (eshatološka kerigma).

Oznaka pravog i istinskog dijaloga je ostavljanje prostora za diskusiju, ali to traži hrabrost za otvaranje tema i sadržaja koji se ne čine najatraktivnijima za kršćansku zajednicu ili za pojedinca. U tom smislu predstavljamo teme i sadržaje prve kerigme s pogledom na njezinu vrijednost danas.

2.1. Kerigma: Bog postoji

Ono što su crkveni oci naviještali nalazi se prije svega u *Credo*. *Vjerovanje* ima svoje dijelove ili članke koji izriču bit kerigme. *Credo* je zbijen i temeljni je dokument kršćanske vjere.

Nezaobilazno je pitanje Boga. Odgovor na to pitanje prilično je kompleksan, ne samo s obzirom na kršćanske autore i određena vremenska razdoblja nego i s obzirom na narav pojedinih spisa, bilo apologetskih ili katehetskih, dogmatskih ili homiletskih. Kako god bilo, od samih početaka kršćanska vjera preuzela je židovsku isповijest: «Čuj, Izraele! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan!» (Pnz 6,4). Izraelskom Bogu kršćani su pridodavali Sina i Duha Svetog, što je posebno vidljivo u formuli krštenja i u *Apostolskom simbolu* vjere. Dok su govorili o Bogu, govorili su u novozavjetnom smislu, nadovezujući se uvijek na prvi članak *Creda*. Kroz čitavo vrijeme kršćanstvo se predstavlja svijetu kao religija božanske objave, a ta se božanska objava vidi upravo u Božjem činu stvaranja svijeta, koje je započelo u izraelskoj povijesti, a naviještano preko proroka s konačnim ishodom u Isusu Kristu.

Apostoli, apostolski oci, a onda i svi crkveni oci, našli su se u bezbroj situacija u kojima su svjedočkom snagom duha i oštrinom intelekta morali pred drugima opravdavati zašto vjeruju u Boga Stvoritelja svega. Justin u svojoj *Pr-*

voj apologiji izlaže nepravredne poganske optužbe protiv kršćana koje su vodile prema smrtnim osudama. Obraća se samom caru i njegovim najbližim suradnicima navodeći da su u ondašnjem društvu prihvatljiviji kršitelji zakona nego kršćani koji su, suprotno od društvenog mnijenja bili kažnjavani samo zato što se zovu kršćanima, odnosno samo zato što ne prihvaćaju poganska božanstva. Kršćani su štovali jedinog i pravog Boga i Stvoritelja, kao i njegova Sina i Duha. Reći će Justin da smo mi poučeni te čvrsto držimo i vjerujemo da On [Bog] prihvaća samo one koji nasljeđuju njegove odlike: razboritost, pravednost, čovjekoljublje i sve što je svojstveno Bogu... Spoznali smo da je On, jer je dobar, u početku od bezlične tvari stvorio svijet, spoznali smo da je On u početku stvorio ono što prije nije postojalo. Zaključnim riječima u jednom trenutku Justin izriče univerzalnost kerigme: »I držimo kako je za sve ljude važno ne priječiti im da ovo spoznaju, nego naprotiv, poticati ih da to prihvate.«² Na kraju krajeva, Justinu u *Apologiji* cilj je pred civilnim vlastima naviještati i Boga, stvoritelja svih ljudi, a ne samo iznositi obranu na optužbe protiv kršćana, koje su bile povod obraćanja. Sv. Jeronim u jednoj propovijedi na Psalam 91 ('uz harfu i deset žica, s pjesmom uz citru... Razveselio si me svojim stvorenjem. Kliktat ću zbog djela ruku tvojih ...') naviješta dio kršćanske kerigme koji se odnosi na slavno stvorenje. Jeronim se obraća svojim slušateljima, ali i drugima da čuju svi koji se usuđuju kuditi Stvoritelja. Zatim nastavlja govoriti da prorok uživa u onome o što se drugi, tj. krivovjernici, spotiču.³

U ondašnjem okruženju bogatom herezama i protivnicima pravovjerja nastaje kršćanski *Credo*. Naviješta se Bog, i to jedan i jedincat, u mnoštvu gnostičkih principa i nasuprot 'okrutnog starozavjetnog Boga'. U mnogim izvanbiblijskim religijama ne postoji shvaćanje Boga kao u kršćanskoj vjeri, u nji-ma je bog promatran kao polazna točka koja je omogućavala čovjeku da svoj duh izdigne iznad realnosti, ali u rješavanju životnih svagdanjih problema poganski bogovi bili su značajni. Njihovi bogovi nisu imali trajnost niti su bili prisutni među ljudima, oni su izvan čovjekove stvarnosti, dok je izraelski Bog stalno prisutan, onaj koji je, Bog s nama. Izraelski Bog je ušao i ostao u povijesti: hoda s narodom, oslobađa ga, govori mu, spašava ga.⁴

Kada je u pitanju dijalog sa Židovima, Justin na katekizamski način izlaže svoju teologiju koja uključuje gotovo sve njezine aspekte, ponajprije motrenje Boga. Motriti Boga ne mogu konji, magarci, pa čak i mnogi ljudi, nego sa-

² JUSTIN, *Apologija* I, 10,5, u: Ivan BODROŽIĆ (ur.), *Apologije*, Split, 2012.

³ Usp. Marijan MANDAC, *Sveti Jeronim Dalmatinac*, Makarska, 1995., 251.

⁴ Usp. Francesco TRISOGLIO, *Il Credo della Chiesa. La teologia dei Padri nella catechesi sul Simbolo niceno – costantinopolitano*, Casale Monferrato, 2004., 27-28.

mo oni koji žive pravedno s ostalim vrlinama.⁵ Naviješta Boga riječima: «Osim Boga, sve što postoji ili što će ikada postojati ima propadljivu narav pa može nestati i više ne postojati: zapravo, samo je Bog nestvoren i nepropadljiv pa zato i jest Bog; sve ostalo pak što je izvan njega, stvoreno je i propadljivo.»⁶ Justin naviješta Trifunu da neće nikada biti drugog Boga, niti će do vijeka postojati drugi osim onoga koji je stvorio i uredio ovaj svijet.

Važno je da čovjek pozna je Boga i njegova Krista, ma koji god to čovjek bio, važno je da opslužuje vječna načela pravednosti, a posljedica takvog stava je ta da ga Bog ljubi i da će ga obdariti darovima. Bog je onaj koji voli sve ljude: »Valja nam priznati da je zbog grješnih ljudi te i slične propise dao on, koji je uvijek isti, on ljubitelj ljudi, on koji sve unaprijed zna i koji ništa ne treba, on pravedan i dobar. Pa ako nije tako, recite mi, ljudi što vi mislite o ovim pitanjima.«⁷

Navještaj Boga događa se u liturgijskom slavlju krštenja o čemu Justin kaže: »Zatim ih odvodimo [krštenike] na mjesto gdje se nalazi voda pa se preporučaju na isti način na koji smo i mi preporođeni; naime, tada ih se podvrgava svetoj kupelji u ime Boga, Oca i Gospodara svijeta...«⁸ Zatim u Polikarpovu mučeništvu pronalazimo navještaj Boga svemogućeg, što je najčešći otački izraz do IV. stoljeća: »Podnesenim [mučeništvom] pobijedio je nepravednoga upravitelja i tako stekao vijenac besmrtnosti pa s apostolima i svim pravednicima kličući slavi Boga i Oca svemogućega i blagoslivlje Gospodina našega Isusa Krista...«⁹

Irenej Lionski u polemici protiv heretika naviješta: »Crkva raširena po čitavoj zemlji sve do njezinih krajnjih predjela, od apostola i njihovih učenika primila je ovu vjeru: jedan je Bog Otac svemogućí stvoritelj neba, zemlje, mora i svega što je u njima...«¹⁰ Počevši od sv. Ireneja, kršćanski autori stupili su u obranu jednoga Boga, bilo u povijesnom smislu da je Bog Staroga i Novoga zavjeta jedan te isti, bilo u filozofskom da je Bog autor svih stvari. Dobro su razlikovali Boga od svijeta, rođeno od nerođenoga. U tome se posebno istaknuo Origen i sv. Augustin.

U IV. stoljeću kada su nastupile hereze protiv božanstva Sina i Duha Svetog crkveni oci su morali reinterpretirati kršćanski *Credo*. Razvoj misli o

⁵ Usp. JUSTIN, *Razgovor s Trifunom*, 4, 3; 4, u: Ivan BODROŽIĆ (ur.), Split, 2011.

⁶ Usp. *Isto*, 5, 4.

⁷ *Isto*, 23, 2.

⁸ JUSTIN, *Apologija I*, 61, 3, u: Ivan BODROŽIĆ (ur.), *Apologije*, na drugom mjestu u istoj *Apologiji* (12, 9) Boga naziva Ocem i Gospodinom svemira.

⁹ *Polikarpovo mučeništvo XIX*, 2, u: Ivan BODROŽIĆ (ur.), *Apostolski oci, I: Ignacije Antiohijski: Pisma, Polikarp: Poslanica Filipljanima, Polikarpovo mučeništvo*, Split, 2010.

¹⁰ Ireneo di LIONE, *Contro le eresie I*, 10, 1, I, Vittorino DELLAGIACOMA (ur.), Siena, 1968.

Bogu vrlo lako je mogao upasti u rizik. S jedne strane naviještalo se Boga kao vrhovno dobro, vrhovno savršenstvo, kao vječnog, pravednog Boga, a s druge strane i u isto vrijeme, naviještati da je taj isti Bog jednostavan i bliz čovjeku i svijetu u konkretnim životnim situacijama, bila je odgovorna i smiona zadaća.

U kršćanskom kultu, liturgiji i duhovnosti kršćani su od početka svoj odnos prema Bogu shvaćali i svjedočili na osoban način. O Bogu su imali viziju osobe. Počelo se shvaćati da se Boga može nasljedovati, kao što će se kasnije govoriti o nasljedovanju Krista. Zahvaljujući utjelovljenju Krista kršćani su se smatrali da su oni braća i sestre Kristovi, djeca jednoga Boga. Zajedništvo s Bogom ubrzo se prikazivalo na slikovit način pa se Crkva nazivala kućom Božjom, zaručnicom Riječi, hramom Duha Svetoga.

Čini se da je u II. stoljeću na prvom mjestu univerzalno stvoriteljsko oćinstvo Božje. Svemogući Bog oznaćuje aktualizaciju svemoći Božje u viziji kraljevskog vladalaštva, uzvišenosti, autoriteta i transcendencije. Posebno ima kozmićko znaćenje, ali ukljućuje i politićki smisao. Bog je svemogući svevladar. Za takvo naućavanje kršćanstvo se poslućilo židovskom apologetikom kao i monoteistićkim helenistićkim postavkama, posebno neoplatonistićkim. U susretu s hereticima, posebno s gnosticima, kršćani su ipak pobijali shvaćanje Boga na previše antropomorfni naćin.

Isto tako dade se primijetiti da su prvi kršćani gradili svoju moralnost i vjerski život na prvom ćlanku *Vjerovanja*, na Bogu Stvoritelju: »Prije svega vjeruj da je samo jedan Bog, koji je sve stvorio i dovršio te je sve iz nićega stvorio da postoji, koji sve obuhvaća, a sam je neobuhvatan. Vjeruj, dakle, u njega i njega se boj pa, njega se bojeći, budi uzdržljiv. To ćuvaj i ukloni od sebe svaku zloću; zaodjeni se svim svetim krjepostima pa ćeš, budeš li ćuvao ovu zapovijed, živjeti u Bogu.«¹¹ Istiće se zahtjev sinovske poslućnosti kao ispravnog odgovora na dobrohotno Božje oćinstvo. Sinovska poslućnost prema Bogu praćena ljubavlju pokazuje pravi put. Čini se da prva Crkva naviješta osnovni princip upozorenja svih ljudi i ućenja da postanu svjesni kako je Bog uzeo oblik ljudskog tijela i time pokazao da on jest i da je tu. Po ljudskom tijelu Bog je prepoznatljiv, vidljiv, poznat i postojeći, tako da se tu krije odgovor drućstvu kroz ćitavu povijest da on nije mrtav, nepoznat, nepostojeći, jer ako ćovjek ne ćuva tu istinu o živom i prisutnom Bogu, postaje dezorijentiran. Ako Bog nije poznat u javnosti ćovjek biva zahvaćen strahom, od sebe ne uspijeva oćloniti zlo, zlo ga zahvaća i oblikuje njegovu stvarnost. Zato se uzrok zla u razlićitim

¹¹ HERMIN PASTIR, *Zapovijedi XXVI. 1*, u: Ivan BODROŹIĆ (ur.), *Apostolski oci, III: Pseudo-Klementova homilija, Pismo Diogenetu, Hermin Pastir, Split, 2011.*

obicima u današnjem vremenu može tražiti upravo u odsutnosti Boga iz govora i svijesti današnjeg čovjeka. To nije zahtjev samo Crkvenih otaca i prve Crkve nego i sjevremenske Crkve. Nameće se zaključak da je temeljni zadatak nas samih naučiti i učiti da Bog postoji, da život moramo kreirati prema Bogu i s Bogom, protkan svetim krepostima.

2.2. Kerigma: utjelovljena Riječ Isus Krist

Puno je mjesta u novozavjetnim spisima koji govore o kerigmi kao povijesnoj realnosti, odnosno o povijesnim podacima osobe Isusa Krista. Ponajprije ta se kerigma dogodila zaslugom apostola Petra. On je dizao glas i zborio Židovima i svima u Jeruzalemu o činjenicama kojima je on bio svjedokom: po rukama bezakonika Isus je bio raspet, uskrsnuo je, postao je Gospodin, te navodi »mi smo tomu svjedoci« (Dj 2,33). Na isti način, Pavao iz svojeg naviještanja ne propušta reći da je izraelski narod tražio da se Isusa smakne, da se ukazivao apostolima i da su opet oni tomu svjedoci (usp. Dj 13,16-41).

Pojam kerigme obuhvaća ono što je bit kršćanske zajednice i bit naviještanja evanđelja, a to je život, muka, smrt i uskrsnuće Isusa Krista koje se dogodilo radi spasenja ljudi. Ne samo da su ti događaji radi čovjekova spasenja nego dok se naviještaju u čovjeku uprisutnjuju, aktualiziraju spasenje.¹² Kerigma je povijesna realnost, a to su povijesni događaji i činjenice o Isusu Kristu i svjedoci prvog navještanja. Kerigma je i eshatološka realnost, a ona donosi krajnji cilj spasenja po Imenu Isusa Krista. Kerigma je isto tako i preegzistentna jer sadrži događaje iz prethodne Isusove povijesti, iz vremena kada je živio s Ocem prije svojeg utjelovljenja.

Nakon Kristove smrti i uskrsnuća nastao je jedan novi problem koji je bio kristološke naravi. Trebalo je čitav događaj Kristova uskrsnuća formulirati, definirati i naviještati. Kršćanski navještaj kroz *Credo* se proširuje. Drugi članak *Vjervovanja*, koji je plod sažetaka vjere prve kršćanske zajednice i apostola, sadrži Kristove naslove, a to su kratke formule: Sin Božji, naš Gospodin. Sadrži i kristološku kerigmatu, tj. shematsko pripovijedanje pashalnog otajstva.

Od Ignacija Antiohijskog pa nadalje susrećemo važan dodatak glede podrijetla Kristova i njegova djevičanskog začeća, tj. rađanje Krista po ljudskom

¹² Usp. Maria G. MARA, Kerygma, u: *Dizionario patristico e di antichità cristiane*, Angelo di BERARDINO (ur.), Casale Monferrato, 1983., 1886. Također usp. Hans Urs von BALTHASAR, *Teologija povijesti. Kerigma i sadašnjost*, Zagreb, 2005.; Joseph RATZINGER, *Dogma i navještaj*, Zagreb, 2011.; Fabrice HADJADJ, *Kako danas govoriti o Bogu? Antipriručnik za evangelizaciju*, Split, 2018.

tijelu. Ignacije piše: »Stoga, začepite svoje uši kada vam netko govori bez Isusa Krista iz roda Davidova, Marijina sina, koji je stvarno bio rođen, jeo i pio, stvarno bio progonjen pod Poncijem Pilatom, stvarno razapet i umro naočigled nebesnika, zemnika i podzemnika; koji je stvarno i uskrsnuo od mrtvih jer ga je uskrisio njegov Otac, a slično kao njega i nas, koji u njega vjerujemo, uskrisit će Otac njegov u Kristu Isusu, bez koga nemamo pravoga života.«¹³ Ovaj tekst na očit način sažima kerigmatsku baštinu novozavjetne tradicije. Pravi kršćani prihvaćaju *Vjerovanje* kao svoje pravilo života i zatvaraju svoje uši pred govorom bez Krista.

Sveti Justin u dijalogu sa Židovom kaže da su proročke riječi naviještale Kristove dolaske: prvi dolazak Kristov koji će biti bez slave i ljepote i drugi Kristov dolazak koji će biti u slavi i na oblacima.¹⁴ Posvješćuje Trifunu da su razapeli Krista, njega, jedinoga neporočnog i pravednog čovjeka, uskrsnulog i uzašlog na nebo, i nisu se za to pokajali, što više, Židovi šire neistine.¹⁵ Krist je naviješten kao Kralj, svećenik, Bog, Gospodin, anđeo, čovjek, vojskovođa, stijena, rođeno dijete, prvo podložan trpljenju, da bi potom uzašao na nebesa te ponovno došao u slavi s vječnim kraljevstvom.

S Isusom Kristom povijest ulazi u svoju središnju fazu; nastupa vrijeme realizacije svih obećanja iz starozavjetnog vremena. Štoviše Isus postaje vrhovna norma djelovanja, pobjednik zla i smrti, što dotad ljudski rod nije susreo u svojoj povijesti. U Isusu Kristu ljudski život dobio je svoju puninu i smisao, ali isto tako otkriva se svijetu trinitarno jedinstvo, unutarnji dinamizam unutar Trojstva.

Zbog onoga što se dogodilo u vrijeme apostola, povijest se uzdiže na razinu svepovijesnosti. U njihovoj povijesti dogodilo se utjelovljenje i rođenje Riječi, dogodila se Crkva po sakramentalnom djelovanju, dogodio se Kristov poziv Crkvi i pojedincu na obraćenje i nasljedovanje. Budući da se u vrijeme prve Crkve dogodio Krist u svojoj božanskoj i ljudskoj dimenziji, vrijeme ili povijest dobilo je svoju puninu i normu.

Krist je čovjeku objavio spoznaju jednog Boga u trima osobama. Najvažnija kerigma, od životne važnosti – da je vječna Riječ tijelom postala i postala otkupiteljica ljudskog roda – širila se u različitim govornim formama, koje su sve više dobivale na ujednačenosti i sistematičnosti. Sistemizaciju teoloških problema promatramo kroz definiranje vjerskih istina ili dogmi. Najveća po-

¹³ Ignacije ANTIOHIJSKI, *Pismo Tralijanima*, IX, 1-2, u: Ivan BODROŽIĆ (ur.), *Apostolski oci, I: Ignacije Antiohijski: Pisma, Polikarp: Poslanica Filipljanima, Polikarpovo mučeništvo*.

¹⁴ Usp. JUSTIN, *Razgovor s Trifunom*, 14, 8.

¹⁵ Usp. *Isto*, 1, 1; 34, 2.

teškoća pojavila se u trenutku kada je trebalo naviještati jedinstvo triju božanskih osoba. Je li to moguće, zasigurno je bilo često pitanje u svijesti tadašnjih crkvenih teologa i pisaca. Ta i takva problematika stvarala je postupno, sporije ili brže, susret i dijalog s herezama različitih vidova. Ortodoksija je ulazila u povijesni dijalog s herezom, to je trenutak kada se prva Crkva na čelu sa svojim pastirima borila navijestiti 'teološku nemogućnost'. Ono što su većina hereza ili gotovo sve hereze smatrale nemogućim navijestiti svijetu, prva Crkva smatrala je mogućim: bilo je moguće naviještati Krista kao pravog Boga i pravog čovjeka sa svim božanskim i ljudskim osobinama, bilo je moguće govoriti o Isusu Kristu, koji je trpio i umro za grešni svijet, bilo je moguće navijestiti uskrslog i na nebo uzašlog radi punine čovjekova života. Kao što je starozavjetni, izraelski Bog bio neprestano prisutan među svojim narodom, sada je opet, i nastavlja biti prisutan u sinu Isusu Kristu, jer je živ.

Osnovno obilježje kerigme bilo je da je u Bogu sve i da je od Boga nastalo sve. Bog je imao Riječ, Isusa Krista u sebi, ona je bila nevidljiva, ali ju je učinio vidljivom po svojem glasu i riječi. Onaj koji je bio samo Bogu vidljiv, Isus Krist, postao je svijetu vidljiv i dok ga svijet bude gledao i dok bude uočavao njegovo pojavljivanje, moći će postići spasenje. U tom se krije osnovna kršćanska kerigma spasenja po Isusu Kristu, kojem je Bog dao takvu moć da su demoni podvrgnuti njegovu imenu i rasporedbi njegove muke i smrti.¹⁶

Naglašava se pojam Božje rasporedbe, u ovom slučaju, muke i smrti Kristove. Bog određuje vrijeme u kojem će rasporediti svoje objavljivanje po kojem će doći spasenje onima koji budu u Sina gledali. Gledati Sina Božjeg, njegovu muku, smrt i uskrsnuće, tada i danas, oduvijek je Božje određenje. Prvo gledanje Sina Božjeg dogodilo se utjelovljenjem i rođenjem, a prije utjelovljenja i rođenja kerigma je sadržavala i brižljivi raspoređaj Božjeg plana. Brižljivo je Bog raspoređivao kroz povijest proroke, patrijarhe, kraljeve, narode i pojedince. Po uzoru na taj način, Bog brižljivo vodi povijest i danas preko svojih planova kroz osobe spremne gledanju Sina Božjeg. Izvire kršćanska sigurnost i nada da Bog, po slanju Sina i Duha Svetog, odnosno po onima koji dobiju snagu govora po Duhu Svetom, primivši nadahnuće Očevo, mogu oglašavati volju Božju i njegov naum. Otvorenost Duhu omogućuje ispravnu vjeru da Bog brižljivo, očinski i prijateljski, a onda i sudački, raspoređuje svoju vjerničku djecu u ovom društvu, brižljivo raspoređuje pape, biskupe pa i svećenike da izbjegavaju, kako reče Justin, ljudske stope, a prate Božje.¹⁷

¹⁶ Usp. *Isto*, 30, 1.

¹⁷ Usp. *Isto*, 3, 1.

Ustvrdit će prva Crkva da se u povijesti ostvaruje božanski naum spase-nja koji je već započeo u grčkom svijetu i u židovstvu, a svoj je vrhunac imao u objavi Logosa u kršćanstvu. Kršćanski apologeti, napose Justin, čitavu po-vijest ljudskog roda, kako izraelsku tako i grčku, promatrali su kao svetu po-vijest, jer je Bog vodi prema spasenju čovječanstva, a svakog čovjeka razum i savjest pozivaju da svoj život i svoju misao uskladi s Logosom i otkrije njegovu poruku mudrosti i istine.¹⁸ Takvu tvrdnju i današnja Crkva treba iznositi.

Simbol vjere ili *Credo* bio je službena i naučiteljska kerigma istočne i za-padne tradicije, a u središtu je imao vjeru u vječno rađanje Isusa Krista, odno-sno vjeru u njegovo vječno podrijetlo ili vječnu preegzistenciju kao Sina, što je i izrekla riječima »rođen od Oca prije svih vjekova, Bog od Boga, svjetlo od svjetla«. Istina nije se istovremeno događalo i na Istoku i na Zapadu vremenski ujednačeno naviještanje pojedinih dijelova *Creda*, ali obje tradicije imaju istu ulogu i zaokupljene su pashalnim događajem, motrenjem Krista prije utjelov-ljenja, za vrijeme zemaljskog života i nakon uskrsnuća. Najkraće rečeno, sadr-žaj kerigme prve Crkve sadržan je tako i u *Vjerovanju*.

2.3. Kerigma: Duh Sveti

S ništa manje muke valjalo je navijestiti treću 'teološku nemogućnost', a ona je Duh Sveti. S najvećom pozornošću korištena je govorna vještina o trećoj božan-skoj osobi: njezino božanstvo, njezino realno postojanje, pojavljivanje i djelova-nje u općoj i pojedinačnoj povijesti, njezino praćenje i nadahnjivanje Crkve.

Stjecanje znanja o trećoj božanskoj osobi bio je vrlo težak pothvat u ke-rigmi u kontekstu cjelokupne teološke misli. Duh Sveti u Starom zavjetu ne pojavljuje se kao figura, dok je u Novom zavjetu prisutan, ali na neki način zaklonjen. On djeluje s Kristom i u Kristu, službeno se pojavljuje u krsnoj for-muli, usporedo s Ocem i Sinom. Riječi krsne formule valjda su najvažnija reče-nica koja je izrečena ljudskom rodu. Navještaj božanstva Duha Svetog upravo je započeo u krsnoj formuli koju nam donosi evanđelist Matej (usp. Mt 28,19). U tom trenutku izrečeno je impresivno djelovanje Duha Svetog u sakramentu, iako još nije dotaknulo teološko poimanje ili teološko sistematiziranje.

Kao što su postojali protivnici kerigmatskog govora protiv Boga stvoritelja, Krista otkupitelja, tako su se pojavili protivnici kerigmatskog govora o božan-stvu Duha Svetog. Unatoč takvoj situaciji, crkveni oci nisu odustajali naviještati i

¹⁸ Usp. Claudio MORESCHINI, *Povijest patrističke filozofije*, Stjepan KUŠAR, (ur.), Zagreb, 2009. 68-69.

tu istinu kršćanske vjere, koliko god ona bila ljudskom shvaćanju neprihvatljiva. Od početka crkvena tradicija i oslanjanje na nju bila je teološka i kergimatska vodilja svim crkvenim ocima. Tu tvrdnju utemeljujemo, između ostaloga, i na riječima biskupa Atanazija, koji piše pismo kolegi u biskupstvu Serapionu, o Trojstvu: »Ja predadoh nauk po apostolskoj vjeri koja mi je dana po ocima. Ništa nisam izmislio što bi bilo tuđe predaji. U skladu sam sa svetim Pismima napisao što sam naučio. To se slaže s onim što je iz svetih Pisama prije izneseno kao potkrjepljenje. Nije od drugdje izvučena izmišljotina.«¹⁹ Iz tog se navoda uočavaju važne sastavnice prve kerigme: Sveto pismo i crkvena tradicija,²⁰ bez kojih se može dogoditi jednostavna ljudska izmišljotina. Atanazije je toga svjestan, posebno kada ponizno priznaje da su 'naše riječi slabe i niske za dokazivanja', što je protivnicima povod za ismijavanje, ali za pravovjernog Atanazija sadržaj vjere koji on naviješta slabim i niskim riječima za njega je povod iskrenom priznanju i klanjanju. On u vjeri naviješta potrebu poniznog klanjanja Trojstvu da bi ga se razumjelo pa završava svoje pismo riječima u kojima sebe naziva 'čovjek neznalica', koji ima slabost priopćavanja božanskih stvarnosti. Ljudska slabost tako postaje ozbiljna sastavnica kerigme prve Crkve.

2.4. Kerigma: Crkva

Pojam Crkve od samih početaka bio je prilično jasan, odnosio se na pojam zajednice koja je utemeljena na Isusu Kristu i koja ujedinjuje sve kršćane u istoj vjeri. Kršćani su bili ujedinjeni u davanju odgovora na kulturološkom planu tadašnjeg svijeta, poganima prije svega, tako da njihove apologije vjere možemo smatrati određenim oblikom kerigme. Na egzistencijalnom planu davali su odgovor načinom svojeg života, i to ne na nasilnički način: vjernici su bili svjedoci za Krista sve do darivanja svojeg života na raspolaganje Kristu i drugima. Iz takvog stava rađala se istinska i prava duhovnost sa snažnim naglaskom: prvo, odbijali su svaki oblik idololatrije, drugo, važno im je bilo vjerno nasljedovanje Krista.

U prvo vrijeme Crkva je bila prilično udaljena od društva tadašnjeg vremena. Razlog tomu su civilni zakoni protiv kršćanstva, no s vremenom se situacija mijenjala u korist Crkve. Kršćani su lakše naviještali evanđelje jer su s odmakom vremena civilni zakoni omogućavali lakše kerigmatsko poslanje sveopće Crkve. Bilo je i razdoblja kada se više nije znalo što pripada Crkvi i

¹⁹ ATANAZIJE, *Pisma o Kristu i Duhu*, I, 33., Marijan MANDAC (ur.), Makarska, 1980., 122.

²⁰ Usp. Joseph RATZINGER – BENEDIKT XVI, *Riječ Božja. Pismo – Tradicija – Služba*, Zagreb, 2012.

njezinu poslanju, a što civilnom društvu jer je došlo do svođenja na istu razinu cara i Krista, zemaljsko kraljevstvo uzdiglo se na razinu nebeskog kraljevstva, crkveni službenici na istu razinu s državnim službenicima, zemaljski vladar postaje slika Oca nebeskoga i glasnogovornik Kristov te predstavnik i tumač Boga na zemlji koji upravlja čitavim svemirom dobrotom i pravednošću. Događa se da nije ista socijalna, ekonomska, upravljačka razina među građanima i dolazi do raslojavanja društva. U takvoj situaciji čuo se pastirski glas crkvenih otaca, tadašnjih biskupa, koji su upućivali kritike protiv političke teologije.²¹ Da ne dođe do raslojavanja i podijeljenosti unutar same Crkve, sv. Irenej govorio je o jedinstvu Crkve kao obitelji čije propovijedanje, naučavanje, tradicija moraju biti isti. Reći će Irenej da mu je posebno na srcu tradicija, koja je jedna i ista i nitko joj ne može ništa ni dodavati ni oduzimati.²²

Za svoje religiozno-društveno poslanje Crkva je tražila uporište i snagu na dvjema stvarnostima: Božja riječ i liturgija.

Svetopisamskim tekstovima približavalo se egzistencijalnim pitanjima, odnosno Božjom riječju tematizirao se ljudski život: od ljudske patnje do ljudskog dostojanstva. Jedino je kršćanstvo nudilo čovjeku odgovor na sva životna pitanja, ističući pritom da je Isus Krist uz patnju došao do uskrsnuća. Riječ je doista o specifičnom poslanju Crkve koje pomaže kršćanima da budu ohrabreni u trenucima nevolja i da ne izgube nadu u konačnu pobjedu. Patnja povezana s Kristovom patnjom ima soteriološki učinak jer vodi spasenju. Božja riječ je bila izvorište svih društvenih i vjerskih pitanja. Prva Crkva je intenzivno osjećala potrebu referiranja na Sveto pismo jer ono nije bilo izum ljudskog rasuđivanja, nego Božjega, a Riječ Božja je usmjerivač života.

Druga stvarnost u kojoj je Crkva tražila svoje uporište je liturgija. Redovito liturgijsko okupljanje u crkvi gdje se slavi euharistija, gdje se moli i propovijeda bila je svakodnevnica života. Na se takvim susretima od discipliniranog kršćanina traži odbacivanje grešnih praksa zaklinjanja, zatim čišćenje duše, izmirenje s onima s kojima se zavadio te uklanjanje iz života svakog oblika mržnje i opakosti. Liturgijska okupljanja rješenja su svih egzistencijalnih pitanja. Po liturgijskim slavljinama kršćani su prihvaćali Kristov identitet u svijetu. Redovita okupljanja na takvim slavljinama rađala su zdravim zajedništvom s Kristom i ostalim članovima Crkve i bez takvog slavlja i okupljanja nije bilo pravog i dugoročnog odgoja vjernika, pa tako ni autentične Crkve, koja svoje uporište ima u Kristovoj žrtvi. Autentičnost kršćanina i autentičnost same Crkve događala se i očitovala,

²¹ Usp. Paolo SINISCALCO, *Chiesa e Impero*, u: *Dizionario patristico e di antichità cristiane*, 657-661.; *Il cammino di Cristo nell'Impero romano*, Roma – Bari, 1999.

²² Usp. Ireneo di LIONE, *Contro le eresie I*, 10, 2, 1.

dakle, na redovitom okupljanju na liturgijskim slavljinama. To nije bila praksa samo za katekumene nego za sve članove Crkve. Ipak je Crkva sa svojim glavnim uporištima, Svetim pismom i liturgijskim slavljinama, bila najzdravija i najuvjerljivija odgojiteljica čovjeka kršćanina i čitava društva.

3. Obnova današnje Crkve i društva

Nakon što smo ukratko predstavili čime je bila okupirana zajednica vjernika s početka Crkve i nakon što smo upoznali osnovne sadržaje kerigme nameće nam se pitanje o potrebi takve kerigme za današnje vrijeme.²³ Čini se da je u središtu ponajprije dogmatska kerigma, ona kerigma koja je utirala put sustavnoj teologiji kroz definiranje kršćanskih istina. Je li uopće moguće s istim žarom i s istim uvjerenjem govoriti o takvoj dogmatskoj kerigmi, ili je potrebno napraviti zaokret pa sa dogmatske Crkve prijeći na kerigmatsku.

3.1. Potreba obraćenja svakog čovjeka

Cilj svakog navještaja kerigme je obraćenje. Sveto pismo daje obraćenju pozitivnu interpretaciju, a ona izricanje novog načina života u odnosu prema Bogu, koji zahvaća čitavu osobu, i ono je uvijek praćeno Božjim djelovanjem. Obraćenje je uvijek uključivalo one koji se drže grešnicima i one koji misle da obraćenje ne trebaju. Isus Krist je navijestio da se vrijeme ispunilo i da je kraljevstvo Božje blizu, da se treba obratiti i vjerovati evanđelju (usp. Mk 1,15). Prva kerigma Crkve, vođena svetopisamskim usporedbama i parabolama, sadržavala je konačnu istinu spasenja koja dolazi po Kristu i po čovjekovu obraćenju. Ona je u ovom slučaju jednostavno poziv koji se kroz vjekove treba ponavljati i koji je uključivao prelazak s grešnog i nemoralnog života na svetost života. I ne samo to. Ona je poziv da čovjek zavoli svoju vjeru, da zavoli

²³ Papa Ivan Pavao II. ističe da posvuda postoji potreba za novim naviještanjem također i onima koji su kršteni. Ondje gdje je vjera naviještena i Crkva ukorijenjena, nove situacije zahtijevaju novu evangelizaciju. Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa – Crkva u Europi. Apostolska postsinodska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim muškarcima i ženama te svojim vjernicima laicima o Isusu Kristu koji živi u svojoj Crkvi – izvoru nade za Europu* (28. VI. 2003.), Zagreb, 2003. Usp. također BENEDIKT XVI., *Porta fidei – Vrata vjere*, Zagreb, 2012.; Željko TANJIĆ, Učiti vjerovati u Isusa Krista. Vjera kao ishodište i cilj nove evangelizacije, u: *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.) 3, 559-574; Rino FISICHELLA, *La nuova evangelizzazione. Una sfida per uscire dall'indifferenza*, Roma, 2011.; Rino FISICHELLA, Svećenik nove evangelizacije, u: *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.) 3, 525-536; Walter KASPER, Nova evangelizacija – pastoralni, teološki i duhovni izazov, u: *Služba Božja*, 52 (2012.) 1, 80-93.

teologiju kojoj je u središtu vjerovanje da Bog ljubi čovjeka, da Bog želi da ga čovjek voli i da se međusobno vole. O takvoj međusobnoj ljubavi svjedoče kršćanski svjedoci koji obraćenje shvaćaju kao obraćenje srca i ponašanja, i ono uvijek ostaje osobni čin praćen Duhom Božjim.

U isto vrijeme takav obraćeni kršćanin ostavlja traga u svijetu koji ga okružuje, on postaje svjedokom svojeg vremena. Život kršćanina bio je motiv obraćenja drugima, a ne njegovo taktiziranje. Možda je to odgovor na pitanje odakle toliki uspjeh prve kerigme usred mnoštva hereza i protivnika kršćanske vjere, odakle to da čitav svijet otada postaje kršćanski. Obraćenje koje je najvažniji dio kerigme imalo je različite uzroke, ali najvažniji je motiv za obraćenje svijeta ležao u slici kršćanina, odnosno u njegovu načinu života. Na neobičan način Lucijan Samosatski naslikao je jednu karikaturu koja je na podrugljiv način predstavljala kršćane u svijetu, s negativnim konotacijama, ali je zapravo postigla suprotan efekt i na taj način pokazala što je bit kršćana u svijetu.²⁴ Kršćanin kroz karikaturu koju mu svijet nameće kao negativnost postaje *modus vivendi* u pozitivnom smislu. Gotovo na identičan način događa se u našem vremenu sa svjedokom vjere i mučnikom blaženim Alojzijem Stepincem, čije su karikature iz vremena komunističke propagande na neprijemeren i negativan način prikazale njegov život, ali koje su doživjele pozitivnu preobrazbu u današnjem društvu.

3.2. Karitativna dimenzije Crkve u službi obnove

Za uspješnu kerigmu Crkva mora tražiti uporište u samoj sebi. O samoj sebi treba svjedočiti svijetu, treba biti Crkva koja je zajednica molitve i zajedništva Duha. Prva Crkva je gajila euharistijsko zajedništvo iz kojeg je izvirala karitativna dimenzija. Na taj način je izgrađivala samu sebe kao i svoje članove vjernike da se brinu jedni za druge. Crkva mora biti otvorena i za probleme svijeta, za duhovnu i materijalnu bijedu, na njih upozoravati i time očitovati svoju proročku dimenziju. Zajednica kršćana izgrađuje unutar sebe zajednicu povjerenja čija misija i poslanje nije kratka vijeka, to traje gotovo dok postoji potreba za pomaganjem i za solidarnošću s čovjekom.

Danas se nameće viđenje Crkve isključivo kao ljudske i zemaljske tvorevine. Slijedom toga vrednuje ju se prema tome u kojoj je mjeri ona socijalna

²⁴ Usp. Adalbert G. HAMMAN, *Svagašnji život kršćana*, Zagreb, 1983., 66. Slika prikazuje kršćanina kojem je važna Knjiga, prikazuje zajednicu koja drži do ispovjedalaca vjere, trošenje novca za one koji trpe, preziru smrt i posjeduju nadu u vječni život. Usp. Kiko ARGÜELLO, *Kerigma u barakama sa siromasima*, Split, 2013.

ustanova. Crkva je i danas u očima ljudi ovog svijeta prepoznatljiva ponajprije po tome koliko je zauzeta za marginalizirane i socijalno ugrožene skupine. No, njezino navjestiteljsko poslanje (odgojni rad, kateheza, vjeronauk u školi, rad s odraslima i rad s drugim skupinama) tako je često promatrano i shvaćano više kao potencijalni faktor društvene destabilizacije negoli kao društveno koristan rad. Povijest nam je nebrojeno puta pokazala da takvi pokušaji nisu i da ne mogu dosegnuti željeni cilj uklanjanja Crkve, nego da ju takvi pokušaji uvijek iznova potiču da ona ojača u svojoj vjerodostojnosti i u svetosti svojih članova.

Središnja točka kršćanske stvarnosti jest euharistija, zajedništvo stola i riječi. Riječ je o euharistiji u kojoj su svi jedno u Isusu Kristu, utjelovljenoj riječi. Riječ je o jednoj stvarnosti jedinstva Božjeg stola gdje se naglašava gostoljubivost kršćana. Jer onaj koji je pozvan dijeliti Božji stol isto je tako pozvan dijeliti s drugima u određenim prigodama i ostalo. Kršćanin u ovom svijetu nije pozvan samo uživati blagodati Božjeg stola, ponuđene samo njemu i onima unutar njegove zajednice, nego je pozvan riječ naviještati i onima koji su izvan dometa okupljene zajednice oko euharistije, jer ta riječ treba buditi duh i u onima koji su 'vani'. Kako je već i rečeno, Crkva se treba otvoriti prema van i posvješćivati sebi da su svi ljudi jedno jedino čovječanstvo, da su svi ljudi, mali i veliki, bogati i siromašni, kršćani i pogani. slika Božja i da Bog želi spasenje za sve. Iz toga okvira rađa se misija i poslanje današnje Crkve da prije svega mora biti otvorena prema svakom čovjeku, izgrađivati gostoljubivost prema svima, otkrivati Božju ljubav prema svima, s naglaskom da je svaki pojedinac važan u Božjim očima, koliko god taj pojedinac za društvo ne predstavlja vrijednost za koju je potrebno bilo što poduzimati. Kršćanska kerigma zahvaća stoga čovjeka kao zajednicu, ali i čovjeka pojedinca. Pojedinac s našeg gledišta predstavlja skupine ljudi koji su zaboravljeni i isključeni iz socijalnog okruženja, ljudi koji su postali i koji postaju zadaća i imperativ Crkve i društva, oboje se trebaju zauzimati za njihovu egzistenciju dostojnu čovjeka.

Čovjek je stavljen pred mnoge izazove socijalne, ekonomske i moralne naravi. Od Crkve i društva očekuje se odgovor na najosjetljivija egzistencijalna pitanja, očekuje se otvorenost prema pojedincu i prema zajednici, jer kerigma rane Crkve uključivala je i pozivala za stol zajedništva pogane i strance. Taj model rane Crkve, pozivanja i gostoljubivosti za svakoga posebno je potrebno oživljavati danas preko karitativnog poslanja.

Kršćanska djelatna ljubav tako biva izvornom jer proistječe iz euharistijskog zajedništva. Osnovni element kršćanske djelatne ljubavi jest ljubiti drugoga onakvom ljubavlju kakvom je Bog ljubio svakog čovjeka (usp. Iv 13,34). Ta se ljubav beskrajno proširuje jer počiva na Kristovu poistovjećenju s gladnima,

žednima i bolesnima. Zato zapovijed bratske ljubavi poprima svoju posebnost iz kristološkog utemeljenja. Tako je u temelju kršćanskog moralnog razlaganja vjera u Boga koji nas je ljubio i koji nas ljubi po Sinu. To je nova perspektiva koja iste stvari čini drukčijima; to je poseban stil koji ne mijenja fenomenologiju, a ipak, po ponašanju, kršćanina razlikuje od onoga koji to nije. Ukratko, kršćanska djelatna ljubav bogatija je jer je opći čovjekoljubiv stav, jer je bremenita motivacijama koje sama ljudska dobrohotnost ne poznaje. Ona je prije svega plod i posljedica iskustva. Izvorno se ne rađa od čovjeka, već je dar i posljedica nečega što je netko vidio i čuo: «Nismo mi ljubili Boga, nego je on ljubio nas i poslao Sina svoga kao pomirnicu za naše grijehе» (1 Iv 4,10).²⁵

Današnjem svijetu ne treba govoriti o novom Bogu, ne treba dokazivati dogmatskim definicijama Božju opstojnost, nego davati svjedočanstvo osobnog susreta i života s tim Bogom.²⁶ Društvo pojedinca i skupine treba svaki dan svjedoka žive vjere u jednu jedinu istinu koja je Isus Krist. Ne treba naviještati drugog Krista, nego vidjeti u Kristu sretne i zadovoljne vjernike, Duhom ispunjene svećenike i biskupe, zauzete vjernike koji pomažu pojedincu pritisnutom socijalnim problemima.²⁷

Tako je karitativna dimenzija vjernika u današnjem društvu potrebna hitne obnove i povratka na same početke Crkve kada su se kršćanska djelatna ljubav i Božja ljubav prema svakom čovjeku međusobno dopunjavale i izvirale jedna iz druge. Čini se da je djelatna ljubav najsnažniji odgovor vremenu u kojem živimo i najintenzivniji oblik stvaranja oduševljene nade kod čovjeka, posebno onoga koji je «anoniman» u zajednici. Takva ljubav potiče nadu u bolji život na zemlji s vizijom u onaj izvanzemaljski.

Zaključni naglasci

Inkulturaciju kršćanske kerigme započinju prvi kršćani na način propovijedanja s kojim dolazi novi zaokret širenja navještaja. Prvi kršćani podnijeli su naj-

²⁵ Usp. Lorenzo ALVAREZ, Ljubav prema bližnjemu, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 605-608.

²⁶ Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, Zagreb 1975.; Joseph RATZINGER, *Zajedništvo u Crkvi*, Split, 2006.; BENEDIKT XVI., *Deus caritas est* (25. XII. 2005.) Zagreb, 2006.; *Caritas in veritate* (29. VI. 2009.) Zagreb, 2009.; Špiro MARASOVIĆ, Caritas – komu ili čemu, u: *Crkva u svijetu*, 32 (1997.) 4; Milan ŠPEHAR, Treba li nam Caritas kao institucija? u: *Riječki teološki časopis*, 24 (2004.) 2, 483-504; Alojzije ČONDIĆ, Djelatna ljubav i nova evangelizacija u pastoralnom radu, u: *Crkva u svijetu*, 49 (2014.) 4, 476-496.

²⁷ Usp. Josip KNEŽEVIĆ, *Lectio divina – važnost Riječi Božje u životu prezbitera*, u: *Vrhbo-snensia*, 22 (2018.) 2, 232-233; BENEDIKT XVI., *Naučiti vjerovati. Duhovna poruka nade i ohrabrenja*, Giuliano VIGINI (ur.), Split, 2013.

veći napor pri naviještanju evanđelja jer naporno je bilo izabrati pravo mjesto naviještanja, pravi trenutak, pravi način i zajednicu. Uz velik napor evangelizacija je imala uspjeha na užem i širem geografskom području. Isto tako, prvi kršćanin je možda više nego ijedan drugi poslije uložio napor u naviještanje kerigmatskog sadržaja: pratio ga je nedostatak slobode, nedostatak članova, nedostatak strogo teološke formacije, nedostatak podrške društva, nedostatak komunikacijskih sredstava. Kerigmatski napor prve Crkve praćen je nedostacima, ali je obilovao Duhom i svjedočanstvom vjere u ono što se teško riječima moglo sročiti i definirati. Slijedom toga moglo bi se reći kako nikada nije bilo 'zgodno vrijeme' za navještaj evanđelja, pa tako ni danas, i stoga je za svaki novi pothvat u smjeru evangelizacije današnjeg svijeta potrebna ogromna duhovna spremnost i vjerničko pouzdanje u Boga.

Kerigma naslijeđena od apostola neprekidno odjekuje kroz našu povijest i odjekivat će kroz sva vremena. Ona je u svojoj biti uvijek ista i nema potrebu za radikalnim razvojem. Isto tako kršćanska kerigma ne smije imati stalnu potrebu za nekim prilagođavanjem novom vremenu, nego za svako vrijeme u kojem živi Crkva treba pronalaziti nove vidove djelovanja koji će zadovoljiti potrebe čovjeka toga vremena. Posebno je to naglašeno u vremenima kada se sve više širi tendencija urušavanja kršćanskih vrednota zasnovanih na nauku Isusa Krista a tumačenih posredovanjem Crkve. U današnjim vremenima punim izazova čovjek vjernik se pita je li moguće provoditi kršćansku kerigmu u društvenoj sredini u kojoj se ismijava poruka evanđelja a u crkvenoj sredini vlada kršćanska indiferentnost?

U kerigmi rane Crkve pronalazimo poticaj i ohrabrenje. Istinski svjedoci vjere u trojstvenog Boga u svojim propovjedničkom, katehetskom, uopće u pastoralno-liturgijskom djelovanju približavaju božansko ljudskome, jer je to moguće. To samo upućuje na činjenicu da kerigmu prati prisutnost nadnaravnoga božanskog elementa. Upućuje i ohrabruje da ni progonstvo u pustinju, ni život u pustinji, ni napadi hereza, a u današnje vrijeme napadi mnogih protivnika Crkve, ni protivljenje društvene zajednice ne smiju zaustaviti naviještanje onih vjerskih istina koje nadilaze puko shvaćanje modernog čovjeka. Sami članovi Crkve počesto pribjegavaju istoj tvrdnji da nije moguće u potpunosti naviještati evanđelje današnjem svijetu, no nasuprot takvom stavu prva Crkva svjedoči da je naviještanje doista čin za koji je potrebna hrabrost. Crkva je izrastala iz vjere i progovarala iz vjere, a ne iz straha.

Prva kerigma ukazivala je na osnovni problem, ponajprije u dijalogu sa Židovima, a to je da su ostavili Boga i da su više vjerovali čovjeku. Doista su to providonosne tvrdnje i činjenice u kojima se mogu iščitavati problemi današ-

njeg svijeta i društva koji svoju budućnost vidi i gradi na ljudskim dostignućima ostavljajući Boga i božansko po strani. Zakonski društveni okviri u kojima se živi onemogućuju plodonosnu evangelizaciju.

Još su prvi navjestitelji evanđeoske poruke shvatili u čemu se sastoji (ne) uspjeh kerigme. Naglašavali su da je potrebno slušati apostolsku predaju, čuvati je i slijediti tako da je ni jedan krivovjernik ili bilo koje sekularno društvo ne može odvesti u stranputicu i zabludu. Poruka im je bila jasna: predsjedatelji Crkve moraju poučavati sami sebe i svoj narod apostolskom nauku da ne bi svatko po svojoj volji i udobnosti naviještao ono što ne treba. S našeg stajališta to je poziv svijetu i današnjih predsjedatelja Crkve da se treba vraćati izvorima vjere ako se želi sačuvati svijet i društvo, i da se treba izbjegavati samovoljno naučavanje, uljuljavanje u kršćansku komotnost i udobnost. Nije riječ o povlačenju Crkve u samu sebe i čuvanje tradicionalnog naslijeđa vjere. Štoviše, riječ je o zadaći i misiji djelotvornog uprisutnjenja Isusa Krista u svijetu.

Najpovoljnije ozračje za kršćansku kerigmu je sjedinjenje s Kristom. Nedovoljna je izvanjska spoznaja Isusa Krista, koja nije nužno pogrešna, ali je ipak nedovoljna. Toj izvanjskoj spoznaji suprotstavlja se dublja spoznaja koja je povezana s učenishtvom i s zajedništvom u Isusu Kristu. Od čovjeka kršćanina traži se odgovor snažne vjere koja ne dolazi od čovjeka, nego od Boga, od Oca, koji je na nebesima. Današnjem je svijetu potreban govor vjere koja nadilazi sve zemaljske i ljudske razloge, a takav govor plod je osobnog zajedništva i hoda s Isusom. Potrebno je vratiti vjeru koja uključuje radost, povjerenje, pouzdanje, nadu, odnosno ono što je sakriveno očima današnjeg svijeta. Prvi navjestitelji radosne vijesti shvaćali su svoje naviještanje kao djelo po kojem sam Krist nastavlja djelovati u Crkvi. Ovisno o vremenu i trenutku, neki su se svjedoci vjere s početka Crkve više posvetili zadaći naviještanja, neki više bogoštovlju, neki više pastoralu, neki su se pak više usmjerili na crkvenu hijerarhiju čija je dužnost u prvom redu bila naviještati Božju Riječ. Od početka Crkve, pa kasnije kroz povijest, svi ti oblici naviještanja radosne vijesti bili su na svoj način razrađivani i produbljavani, ali su velik uspjeh dobivali tek u osobnom iskustvu vjere.

Summary

THE RENEWED IMPORTANCE OF THE FIRST KERYGMA FOR THE CHURCH AND SOCIETY TODAY

Drago TUKARA

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Petra Preradovića 17, HR – 31 400 Đakovo
drago.tukara@gmail.com

In the time when new evangelisation is increasingly discussed, the author of this article directs his gaze towards the beginnings of the Church and the first kerygma, whose meaning and importance he presents in three parts. The first part presents the context in which the Early Christianity found itself and in which it tried to transmit the »memories of apostles«. Inculturation begins with preaching that brings a new turn-about. The first Christian invested, perhaps more than any other after him/her, immense efforts into proclaiming the kerygma: he/she suffered from the lack of freedom, lack of members, lack of strictly theological formation, lack of support by society, lack of means of communication. The kerygmatic effort of the Early Church has suffered from these lacks, but it has abounded in the Spirit and the testimony of faith about realities that can hardly be put into words and defined. The second part follows the proclamation of the »memory of apostles« or the Gospel from dialogue to the Credo. Dialogue with the world is led by courageous Christians, apostolic fathers, apologetes, and church fathers in general. The author focuses especially on apologetes that opened up the dialogue with enemies and those who thought differently. Many of apologetes found themselves on a hard terrain that was cultivated with great efforts, personal inspiration, and courage. They had countless interlocutors among Jews, pagans, Christians, and heretics. The result of tiresome and long-lasting dialogue was the official definition of proclaimed contents of faith, formed in the Credo. The third part points out the ultimate goal of kerygma, that is, the renewal of the Church and society. The renewal is achieved through conversion as a new way of living in relation to God and other people. It permeates the whole person and is followed by God's activity. This final part of the article, therefore, puts an emphasis on the caritative dimension of the Church that finds its foundational point for this dimension in the Eucharistic communion.

Keywords: *Trinity, Church, kerygma, dialogue, Credo, conversion, salvation.*